

**VESAPEKKA LARKKONEN
SAMI RUOTSI
JUUSO AHO**

VOIMA PINNAN ALLA

VAHVA MIELI ERIKOISJOUKKOSOTILAIDEN OPEILLA

ATENA

© Vesapekka Larkkonen, Sami Ruotsi ja Juuso Aho &
Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

Graafit: Laura Niemi-Pynttari

Atena

Jyväskylä

atena.fi

ISBN 978-951-1-45105-1

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

SISÄLLYS

Alkusanat	7
Johdanto: Sisun perinne	9
Halu ja tahto	14
Isojen poikien uimakoulussa	25
Kosketus todellisuuteen	46
Merirosvojahtiin	75
Kemiallisia aseita	97
Paluu Afganistaniin	122
Lopun alkua	140
After Action Review	165
Kiitokset	185
Lähteet	189
Viitteet	192

ALKUSANAT

Tuskin yksikään toinen koulutusjärjestelmä Suomessa kehittää resilienssiä – kykyä sopeutua vaikeuksiin sekä palautua ja oppia niistä – kokonaisvaltaisemmin kuin vuosia kestävä Puolustusvoimien erikoisjoukkokoulutus. Siinä testataan ja kehitetään niin kehoa kuin mieltäkin. Erikoisjoukkosotilaille pelkästään kova kunto ei riitä. Sen lisäksi tarvitaan muun muassa hyvää psyykeä ja vahvaa me-henkeä.

Vaikka erikoisjoukkojen koulutus on monilla mittareilla äärimmäisen raskas, sen läpäisevät yksilöt ovat taustoiltaan hyvin tavanomaisia. Mikä saa tavalliset ihmiset menestymään epätavallisissa olosuhteissa?

Innostus tämän kirjan kirjoittamiseen syntyi siitä, että halusimme antaa lukijoille mahdollisuuden hyödyntää vuosien erikoisjoukkokokemuksen sekä siihen yhdistetyn hyvinvointialan osaamisen mukanaan tuomia keskeisiä oivalluksia ja oppimiskokemuksia; kertoa, mikä meidät on saanut jatkamaan, kun muut vaihtoehdot olisivat olleet helpompia. Halusimme avata, millaista vahvuutta vuosien koulutus ja operatiivinen kokemus vaativista kriisinhallintatehtävistä antavat sekä kuinka samoja ilmiöitä ja lainalaisuuksia voi hyödyntää myös muualla kuin erikoisjoukoissa.

Samalla halusimme kertoa suurelle yleisölle suomalaisten taisteluskeltajien tarinan: heidän koulutuksestaan, toiminnastaan ja historiastaan. Molemmat edellä mainitut aiheet ovat keskei-

nen osa Sami Ruotsin elämäntarinaa, joka toimi erinomaisena alustana kaikelle, mitä halusimme kertoa. Vaikka Sami toimii tarinan kertojajäsenenä, olemme nivoneet hänen tarinansa sekaan oppitunteja, joihin on vuodatettu kollektiivista kokemustamme Puolustusvoimien erikoisyksiköissä sekä osteopaattina, fysioterapeuttina että valmentajana.

Kolmanneksi tämä kirja kertoo myös yhdestä suomalaisten erikoisjoukkojen erinomaisesta vahvuudesta – veljeydestä, joka näkyy ulospäin yhteistyökykynä ja haluna toimia yhdessä. Suomalaisilla sammakko- ja laskuvarjomiehillä on jo pitkät perinteet yhdessä operoimisesta. Jos yksin voi saada aikaan paljon, yhdessä saa aikaan aina enemmän!

Toivomme, että kirjamme innostaa ja inspiroi sinua! Uskomme, että sen luettuasi huomaat pystyväsi enempään kuin luulitkaan!

VP Larkkonen

Sami Ruotsi

Juuso Aho

JOHDANTO: SISUN PERINNE

Samaan tapaan voin sanoa hyvälle miehelle, jolle mikään vaikeus ei ole antanut tilaisuutta mielenlujuutensa osoittamiseen: ”Minulle sinä olet onneton siksi, että et koskaan ole ollut onneton. Kuljit läpi elämän vailla vastusta. Kukaan ei tiedä, mihin pystyt, et edes sinä itse.”

Voidakseen tuntea itsensä on asetettava testiin.

Vain kokeilemalla saa selville, mihin pystyy.

Seneca'

Suomalaisessa kulttuuriperinnössämme elää ajatus sisusta. Jotkut sanovat, että suomalainen sisu on pelkkä myytti. Toiset sanovat, että siinä on jotain perää.

Myytti tai ei, elämme pohjoisessa, jossa selviytyminen ei ole ikinä ollut itsestänselvyys. Meitä edeltävät sukupolvet ovat kamppailleet luonnon ja toimeentulonsa kanssa. He ovat taistellullaan pelastaneet kansakunnan neuvostomiehitykseltä ja sitä seuranneelta hirmuhallinnolta ihmisoikeusrikoksineen. He ovat työnteollaan maksaneet sotakorvaukset ja sotia seuranneesta psykologisten ongelmien hyökyaallosta huolimatta kasvattaneet sukupolvet, jotka asuvat tätä kirjoitettaessa viidettä peräkkäistä vuotta maailman onnellisimmaksi todetussa maassa.

Ehkä sisu kuvaa ominaisuuksia, jotka ovat olleet edellytys selviytymiselle? Nyt, kun selviytyminen ei enää edellytä samantilaista taistelua kuin muinoin, meidän olisi hyvä ymmärtää, mitä haluamme tuosta perinnöstämme säilyttää.

Sanana *sisu* on johdettu alkujaan sanasta *sisä* ja viittaa juuri niihin ominaisuuksiin, jotka löytyvät sisimmästämme. Sen merkitys

on ajan saatossa vaihdellut, ja edelleenkin yhden oikean määritelmän löytäminen taitaa olla mahdotonta. *Uusi Suomi* -lehti järjesti vuonna 1942 kilpailun parhaasta sisun määritelmästä, ja yksi palkituista oli, että sisu on ”tappelua tupella, kun puukko on katkennut”.

Sisulle ominaista onkin juuri selviytyminen – jatkaminen silloinkin, kun se tuntuu vaikealta. Sisu auttaa nousemaan kaatumisen jälkeen. Se ajaa yrittämään jotain muuta, kun vanhat keinot eivät enää toimi. Se kannustaa oppimaan surkuttelun sijaan.

Myös erikoisjoukkosotilaan työ edellyttää selviytymistä. Ammattiin liittyy ajoittain toimimista todella epämiellyttävissä tilanteissa, jotka myös joskus uhkaavat omaa tai jonkun muun henkeä. Tällaisissa olosuhteissa vaikkapa ulkonäkö tai materiaallinen hyvinvointi kokevat rajun inflaation.

Siksi erikoisjoukkojen koulutuksessa valmistaudutaan alusta asti toimimaan ennakoimattomissa ja jopa kaoottisissa olosuhteissa. Erityisesti viime vuodet ovat kuitenkin osoittaneet, että ennakoimattomuus ja kaoottisuus ovat läsnä myös tavallisessa arjessamme.

Ilmiö on osa pitkään jatkunutta kehitystä. Samalla kun meitä ympäröivän informaatioteknologian määrä ja kansainvälinen kaupankäynti ovat lisääntyneet eksponentiaalisesti, myös maailmasta on tullut entistä tiheämpi verkosto täynnä mitä arvaamattomampia keskinäisriippuvaisuuksia. Emme elä monimutkaisessa vaan kompleksisessä maailmassa.

Termien ero on siinä, että monimutkainen on jotain, mikä voidaan määritellä. Vaikkapa auto, matkustajalentokone ja tietokone ovat monimutkaisia. Niissä on kyllä paljon osia, mutta loppujen lopuksi kaikista on tehty tarkat piirroukset, ja ne tuottavat ennalta pääteltävissä olevia lopputuloksia.

Kompleksiset järjestelmät kuten sosiaaliset järjestelmät, talous, ilmasto, infrastruktuuri, ja kommunikaatiojärjestelmät puo-

lestaan sisältävät keskinäisriippuvuuksia, joita emme voi tarkasti määritellä.

Keskinäisriippuvuuksien lisääntyminen tarkoittaa käytännössä myös sitä, että arvaamattomuus on lisääntynyt, emmekä voi oikeasti tietää, millaisia seurauksia satunnaisilla tapahtumilla on. Esimerkiksi katukauppiiaan polttoitsemurha Tunisiassa voi laukaista diktatuurien kaatumisen Egyptissä ja Libyassa, kuten kävi arabikeväänä vuonna 2011.

Maailman ennakoimattomuus saa kaiken tuntumaan helposti hallitsemattomalta, mitä se onkin. Meidän on hyväksyttävä se, että voimme ennakoida tulevaisuutta vain kohtuullisen lyhyen ajan päähän, ja silloinkin olemme silloin tällöin väärässä. Meidän täytyy oppia hyväksymään se tosiasia, ettemme voi yleensä vaikuttaa asioihin paljoakaan, ja monesti lopputulos on jotain muuta kuin olisimme alun perin halunneet. Voimme toki toimintamme kautta vaikuttaa myös meitä ympäröiviin olosuhteisiin, mutta vain rajallisesti.

Voimme kuitenkin vaikuttaa omaan elämäämme. Voimme oppia hallitsemaan itseämme. Kun oppii hallitsemaan itsensä ja sopeutumaan olosuhteisiin, selviää lähes mistä tahansa.

Kompleksisuuden haasteesta selviytyminen edellyttää toisin sanoen **resilienssiä**. Tämä hieman sisua tarkemmin määritelty termi tarkoittaa kykyä ylläpitää toimintakykyä ja valmiutta muutoksiin sekä valmiutta kohdata vaikeuksia niin, että niistä kykenee myös palautumaan ja oppimaan. Se on myös ominaisuus, jota erikoisjoukkokoulutus merkittävästi kehittää ja jonka voidaan katsoa koostuvan siitä, mitä me suomalaiset usein kutsumme sisuksi.

Yhteiskunnassa resilienssiä voidaan tarkastella yksilö-, yhteisö-, instituutio- ja globaalilla tasolla. Käsitteenä se on peräisin kanadalaiselta ekologilta, C. S. Hollingilta, joka viittasi sillä ekosysteemien kykyyn palautua muutoksista. Se on sittemmin omaksuttu kuvaamaan eri tieteenalojen, vaikkapa psykologian,

talouden, yhteisöjen ja digitaalisten järjestelmien, ilmiöitä. Tässä kirjassa keskitytään yksilön henkiseen resilienssiin.

Resilienssi auttaa selviytymään paineistetuissa ja haastavissa tilanteissa sekä vähentää ahdistuneisuutta, masennusta ja post-traumaattista stressiä. Se pitää sisällään kyvyn kestää, sopeutua, toipua ja kasvaa haasteiden edessä. Resilientti yksilö osaa nähdä asiat sellaisenaan ja vaistonvaraisesti sopeutua niihin. Hänelle joustavuus on voimaa.

Yksilön resilienssiä voidaan parantaa kehittämällä **kokonaisvaltaista toimintakykyä**. Se tarkoittaa terminä käytännössä kaikkia niitä ominaisuuksia, joiden avulla selviämme päivittäisistä eteemme tulevista tilanteista ja haasteista. Puolustusvoimissa käytettyä käsitteistöä hieman soveltaen voidaan puhua vahvasta kehosta ja vahvasta mielestä, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa.

Mielen toimintakyky koostuu **henkisestä, sosiaalisesta ja eettisestä toimintakyvystä**. Henkiseen toimintakykyyn liittyvät esimerkiksi persoonallisuus, älykkyys, stressinsietokyky sekä kyky käsitellä omia tunteita niin, että työt tulevat tehdyksi.

Sosiaalista toimintakykyä ovat esimerkiksi taito solmia ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Erikoisjoukkosotilaan toimintakyvyn kannalta tärkeintä ei ole niinkään taito ylläpitää keskustelua hisissä, vaan erityisesti kyky toimia luotettavasti yhteisössä tavalla, joka asettaa yhteiset tavoitteet oman edun edelle.

Eettiseen toimintakykyyn liittyy kyky tehdä eettisesti kestäviä ratkaisuja myös paineen alla ja tilanteissa, joissa oma tai jonkun muun henki tai terveys on vaakalaudalla. Kompurointi eettisten periaatteiden noudattamisessa lisää myös henkistä kuormitusta.

Huomionarvoista on se, että vaikka asioita voidaan käsitteellistää erilaisiin kokonaisuuksiin, ne eivät sijaitse omissa ”laatikoissaan”, vaan kyse on kokonaisuudesta, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Mitä sitten ovat ne konkreettiset keinot, joilla resilienssiä parannetaan? Tämä kirja kertoo juuri niistä. Mikään ei poista sitä tosiasiaa, että terve ihminen kokee aina joskus stressiä, pelkoa ja ahdistusta, mutta niiden kanssa voi aina oppia selviytymään paremmin. Sisun perinne vaikuttaa erikoisjoukoissa erityisen vahvasti. Olemme vuosien varrella kohdanneet paljon tilanteita, jotka ovat opettaneet meille erilaisia keinoja selviytyä. Nuo opit on tiivistetty oppitunneiksi tähän kirjaan.

Tämä kirja ei kuitenkaan kerro pelkästä resilienssistä. Tämä on myös Sami Ruotsin ja taistelusukeltajien tarina. Se on omistettu kaikille, jotka ovat asettuneet testiin ja saaneet selville, mihin pystyvät.

HALU JA TAHTO

The proper function of man is to live, not to exist. I shall not waste my days trying to prolong them. I shall use my time.

Jack London, Credo

Minä ajattelen, että halu ja tahto ovat eri asioita. Halu on sellaista, että ajattelee vaikka menevänsä lenkille mutta katsookin ikkunas-
ta ja huomaa, että sataa, eikä enää haluakaan. Halu tulee ja menee.

Sitten on tahtoa. Tahto ei pysähdy, vaan jatkaa esteistä huolimatta. Jos on tahtoa, määrät sukat eivät haittaa. Minulla oli nuorena jostain syystä kova tahto tulla sukeltajaksi. Ajatus pesiytyi päähäni jo 12-vuotiaana kuunnellessani isäni kertomuksia sukeltamisesta ja nähdessäni Jacques-Yves Cousteaun merenalaisia dokumentteja.

Myöhemmin 14-vuotiaana aloin harrastaa aktiivisesti karatea. Kävin lajitreeneissä 3–6 kertaa viikossa ja kilpailin parhaimmillani EM-tasolla. Karatesalillamme kävi myös Tuomas-niminen tyyppi, joka kertoi suorittaneensa varusmiespalveluksensa laskuvarjojääkäriä LJK:ssa.

(Jos aivan tarkkoja ollaan, LJK eli Laskuvarjojääkärikoulu lakkautettiin jo vuonna 1996. Uttiin perustettiin sen tilalle Utin jääkäriyrykmentti ja sen alaisuuteen Laskuvarjojääkärikomppania, LsvJK, jossa laskuvarjojääkärit nykyisin koulutetaan. LJK on kuitenkin niin vahva brändi ja muutenkin mukava kolmikirjainen lyhenne, että uttilaisten itsensäkin kuulee edelleen usein puhuvan LJK:sta, usein ehkä vähän itseironisestikin ja lausuttuna eljiikoo ”vanhojen hyvien aikojen” puhetapaa mukailten.)

Karatekaverini kehui palvelustaan ja kertoi päässeensä tekemään kaikenlaisia jänniltä ja vaaralliselta kuulostavia asioita. Päätin, että sinne minäkin menen. Palvelus erikoisjoukoissa kuulosti kovalta ja vaativalta, ja juuri siinä ajatuksessa oli jotain, joka kovasti kiehtoi nuorta miestä.

Kun kutsuntakirje kolahti postiluukusta, bongasin papereista SukK:n eli Sukeltajakoulun esittelyn. Vertasin heti valintakokeita laskuvarjojääkäreiden pääsykokeisiin ja totesin, että SukK:n pääsykokeet vaikuttivat vaikeammilta.² Yritin seuraavan kerran karatesalilla käydessäni kysellä LJK-mies Tuomakselta, että mikä tämä Sukeltajakoulu oikein on, mutta hän ei tiennyt siitä mitään.

Siihen aikaan tietoa oli saatavilla paljon vähemmän. Myöhemmin taistelusukeltajista kuvattiin melko suuren suosion saanut dokumentti, jolla esiinnyin itsekin, mutta minä tein päätöksen suurelta osin pelkän valintakokeen perusteella tietämättä juuri-kaan sen enempää sukeltajakoulutuksesta.

Viimeinen niitti päätöksessäni vaihtaa hakukohdetta oli tieto siitä, että sukeltajakoulutuksesta saisi sukeltajakortin, joka mahdollistaisi harrastuksen myös jatkossa. Olin sukellellut jonkin verran isäni kanssa, joka harrasti aktiivisesti sukeltamista Alkon urheilusukeltajissa. Hän toimi myös palomiessukeltajana aina eläköitymiseensä asti, joten vaihtoehtoja punnitessani vaakakupissa painoivat lopulta mielikuvat sukeltajakoulutuksen hyödystä ja kovuudesta.

Opin, että sukeltajakoulussa koulutettiin vuorovuosina taistelu- ja raivaajasukeltajia. Taistelusukeltajat koulutetaan merellisiin tiedustelu- ja taistelutehtäviin. Raivaajasukeltajat koulutetaan vedenalaisiin raivaustehtäviin, vaikkapa merimiinojen vaarattomaksi tekemiseen. Tehtävät ovat sukeltamista lukuun ottamatta hyvin erilaisia, mutta tuossa vaiheessa ja silloisilla pohjatiedoillani minulle ei ollut oikeastaan väliä, kumpi minusta tulisi. Silläkään ei ollut oikeastaan niin väliä, tulenko edes valituksi. Päätin, että

tahdon päästä vähintään pääsykokeiden fyysiset testit läpi (lopulliseen valintaan vaikuttaisi myös psykologiassa testeissä todettu soveltuvuus).

Aloin siis harjoitella. Jos tietoa sukeltajakoulutuksesta oli siihen aikaan vähän, vielä vähemmän oli tietoa sukeltajien valintakokeisiin harjoittelusta. Kehittelin siis harjoituksia ja harjoittelutapoja itse taitojeni mukaan.

Yksi rutiiniksi muodostuneista harjoituksista oli lähes päivittäinen apnoe-harjoittelu. Käytännössä apnoe tarkoittaa hengityksen pidättämistä. Kävin siihen aikaan lukiota, ja päivittäinen koulumatkani oli yhteensä nelisen kilometriä, noin 2 km suuntaansa. Matkalla oli pitkä hiekkatien pätkä, jonka kuljin jokaisena arkipäivänä kävellen ja hengitystäni pidätellen yrittäen systemaattisesti kasvattaa hengittämättä kävelemääni matkaa. Alkuun jotakuinkin kaksi katulamppujen väliä oli aivan ehdoton maksimi, jonka jälkeen minun oli pakko haukkoa ilmaa keuhkoihini. Päivittäisen harjoittelun myötä sain kuitenkin jatkuvasti useampia lampunvälejä käveltyä, kunnes pystyin kulkemaan jo viisi väliä hengittämättä.

Apnoe-harjoittelusta jäi minulle sittemmin pysyvä tapa. Olen aina ollut herkkä torkahtelemaan, mikä ei ole hyvä asia vaikkapa auton ratissa. Niinpä jos joudun joskus ajamaan autoa väsyneenä, pidätän edelleen hengitystäni lampunvälejä laskien, jotta en nuhahda.

Apnoe-harjoittelu kuivalla maalla oli minulle välttämättömyys, sillä minulla ei ollut varaa käydä joka päivä uimahallissa. Käytännössä harjoittelin uintia noin kerran viikossa lukiokaverini kanssa. Opettajaa minulla ei ollut, joten yritin opetella uintia itse ja katsella hieman vinkkejä viereisiltä radoilta.

Totesin kuitenkin saavani valintakokeen uintitehtävistä riittävästi pisteitä, joten uimahalliharjoittelun pääfokus oli sukeltamisessa. Minulla on edelleen rutiinina uimassa käydessäni sukeltaa

ensimmäiset 25 metriä. Vasta sen jälkeen uin. Jälkikäteen arvioituna uintitekniikkani oli aika huono. Opin uimaan hyvin vasta sukeltajakoulutuksen allaskaudella. Se ei ole armollisin mahdollinen paikka harjoitella, ja tie on vähemmän kivinen, jos opettelee hyvän uintitekniikan jo ennen sukeltajaksi ryhtymistä.

Lopulta koitti päivä, kun olin oikeasti valintakokeessa ja valmistautuminen ulosmitattiin. Saavutin tavoitteeni ja läpäisin testit. En saanut täysiä pisteitä, mutta pisteet olivat silti hyvät, ja sain paikan Sukeltajakoulun taistelusukeltajalinjalta.

Ylioppilaskirjoituksissa menestys ei ollut yhtä hyvä. Jos nimi on enne, minun tapauksessani enteellä oli pettämätön ironiantaju: Sami Ruotsi ei päässyt läpi ruotsin kielen kirjoituksia. Koska tuohon aikaan ylioppilaaksi ei ollut mitään asiaa kirjoittamatta ruotsia, lakki jäi saamatta. Punnitsin vaihtoehtojani ja päätin, että hoidan homman loppuun ja anon palvelukseeni lykkäystä vuodella.

Paikkaa erikoisjoukoissa ei kuitenkaan voi lykätä, joten käytännössä päätin samalla suorittaa valintakokeet uudelleen. Homma ei kuitenkaan mennyt putkeen seuraavanakaan vuonna. Loukasin olkapääni karateottelussa ja sain lääkäriltä leikkaustuomion. Leikkauspäiväksi määräytyi sama päivä, kun minun piti olla SukK:n valintakokeissa. Lykkäsin palvelustani jälleen vuodella.

Kolmantena vuonna menin toista kertaa valintakokeisiin. Valintakokeet sujuivat jälleen hyvin. Sain sukellus- ja etsintätehtävistä täydet pisteet, uinneista jonkin verran vajaat. Minut valittiin Taistelusukeltajalinjalle, ja vaikken ollut vielä kukaan saanut ruotsin kirjoituksia läpi, päätin tällä kertaa aloittaa palvelukseni.

Yhtä aikaa valintapäätöksen kanssa tuli tieto siitä, että kursillamme kuvattaisiin *Haaste – taistelusukeltajaksi* -niminen dokumentti taistelusukeltajakoulutuksesta. En nuorena miehenä ymmärtänyt juurikaan tv-tuotannon merkitystä, mutta myöhemmin olen tajunnut, kuinka ainutlaatuinen dokumentista tuli. Siinä